

Громадський рух українців Росії: новітня історія

**Ми рознесем по світу українську пісню
І вишиту сорочку, і зоряне намисто.
І де б не опинились, духом ми єдині,
Ми сильні і незламні, і вірні Україні.
(Леся Горова)**

Історичне життя українського народу ніколи не було одноманітним, переживало епохи великого злету, часи довгого занепаду, пробудження. Найбільшою цінністю нашого минулого є те, що народ український ніколи не давав себе зламати, в найстрашніші часи проявляв твердість духу, знаходив у собі сили боротись, умів перемагати. Віками намагались знищити українців, але вони вижили, вони є, вони будуть.

Історія громадського руху українців у Росії сягає у далеке минуле. Це питання складне, має багато витоків і протиріч, пов'язане з переселенням українців у різні історичні періоди. Вивчення цих сторінок української історії ще чекає на своїх дослідників.

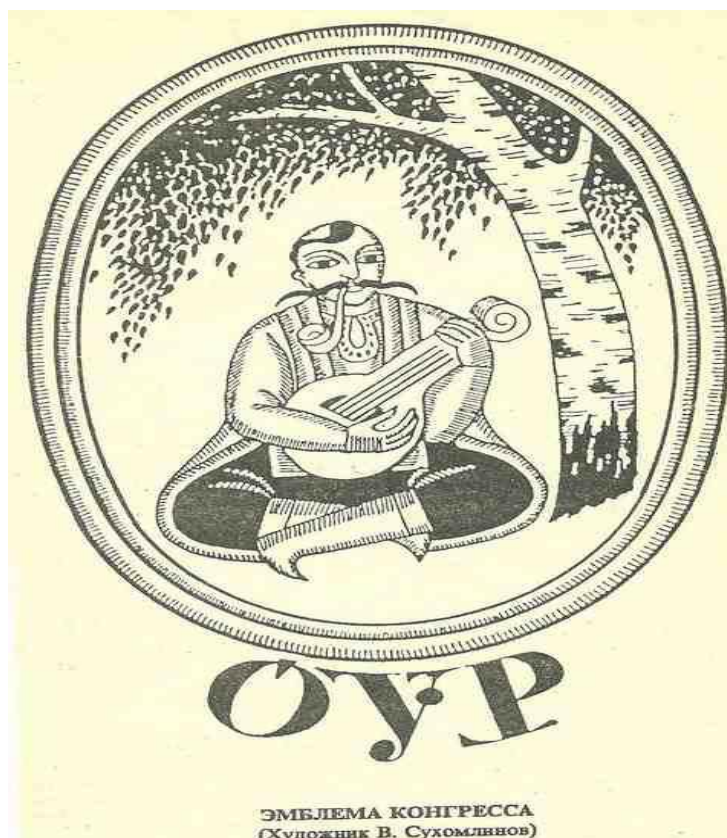
Привертає увагу новітня історія громадського руху українців у Росії, який бере початок з кінця 80-х років ХХ століття. Новітні часи принесли українцям відчуття свободи, пробудили національну гордість за свою країну. І, мабуть, немає на пострадянському просторі народу, який би не замислився про своє місце у новій системі історичних змін. Реальністю стали не тільки нові кордони, але й якісно нове існування народів, які опинилися у положенні національних діаспор. Українці в Росії почали відновлювати повноцінне національно-культурне життя, створювати свої організації, шукати сучасні форми національного, духовного самовизначення.

На початку 90-х років ХХ століття в українців виникає потреба і бажання створити Всеросійську громадську організацію, яка могла б згуртувати українців, розселених на теренах Росії, активізувати зусилля на відродження української історії, мови та культури, піднести почуття власної гідності, більше того, виступати як єдина координуюча сила, яка б могла взяти на себе обов'язок говорити від імені всіх українських громад Росії, представляти і захищати їхні інтереси на різних рівнях.

Ініціаторами створення нової Всеросійської громадської організації «Об'єднання українців Росії» виступили одинадцять українських громад – Республіканський національно-культурний центр Башкортостану «Кобзар», Український молодіжний клуб Москви, Українське громадсько-культурне об'єднання ім. Тараса Шевченка (Санкт-Петербург), Уральська регіональна асоціація українців (Свердловська область), Українське земляцтво на північному сході Росії «Колима-Славутич» (Магаданська

область), Український культурний центр (Омська область), Громада української мови ім. Т.Г. Шевченка (Новосибірськ), Іркутське товариство української культури ім. Т.Г. Шевченка «Клекіт», Слов'янська асоціація «Зов» (Республіка Калмикія), Об'єднання українців Москви, Нижегородська громада української культури.

23-24 жовтня 1993 року в Москві відбувся I Конгрес українців Російської Федерації.

Привітання учасникам Конгресу надіслали Президент Російської Федерації Борис Єльцин, Президент України Леонід Кравчук, Голова Верховної Ради України Іван Плющ. Приїхала делегація з Києва: віце-прем'єр-міністр України Микола Жулинський, міністр у справах національностей Олександр Ємець, народні депутати – Володимир Яворівський, Михайло Горинь, В'ячеслав Чорновіл, Михайло Косів, Ярослав Кендзьор, голова секретаріату Товариства «Україна-Світ» Станіслав Лазебник, спеціалісти деяких міністерств і відомств України, представники громадських організацій. Зацікавленість у роботі Конгресу виявило Посольство України у Російській Федерації.

КОНГРЕСОВІ УКРАЇНЦІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В МОСКВІ

Шановні друзі, дорогі брати і сестри! Уперше за багато років зібраних в Москві на свій Конгрес українців Російської Федерації. У далекі і близькі часи в силу різних причин. Ваш Конгрес на безкрайніх просторах Росії мільйони українців, які живуть і працюють в Москві і Санкт-Петербурзі, на Кубані і в багатьох інших містах і регіонах Російської держави. В її розбудову, примноження багатств, зміцнення культурного і економічного потенціалу впродовж століть роблять свій внесок українці багатьох поколінь. Золотими літерами вписані в російську культуру імена Феофана Прокоповича, Миколи Гоголя, Сергія Кольцова, Івана Козловського та інших видатних вчених, митців, політичних діячів — українців за походженням.

Становлення Росії і України як незалежних демократичних держав створює сприятливі умови для процесів відродження української національної меншини на теренах Росії. Україна буде проявляти матеріальну турботу за долю її синів і дочок, які є громадянами Росії, ретельно дотримуючись норм міжнародного права, створюючи необхідні договірно-правові засади з початком з Російською Федерацією. Сердечно вітаю делегації і делегатів роботи Конгресу. Широко зичу успіхів у Вашій великій і благородній справі консолідації українців Російської Федерації, допоможе відкрити нові обрії духовного єднання, підніме, зміцнить і окрипить українство неюто світу в найкращих надіях, прагненнях, сподіваннях.

*Л.Кравчук,
Президент України*

ЗВЕРНЕННЯ ДО ПЕРШОГО КОНГРЕСУ УКРАЇНЦІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Дорогі брати і сестри! Від радної української землі прийміть найкращі вітання Першому Конгресові українців Російської Федерації. Ми раді з того, що в делегації для всіх нас годину ви знайшли можливість зібратися такою поважною громадою, щоб поведи спільну розмову про долю українства.

Вірямо, що ваші думи і прагнення дадуть добрі еходи на спільній ниві мудрого й працьовитого українського народу. Будьмо єдині! Варті кінчина в нас одини.

*Іван Плюш,
Голова Верховної Ради України*

УЧАСТНИКАМ І КОНГРЕССА УКРАЇНЦІВ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Дорогие друзья! Сердечно приветствую вас, участников Первого Конгресса украинцев — граждан Российской Федерации.

Поставленная Конгрессом цель — способствовать консолидации украинцев России как национальной общности, направить их усилия на осуществление демократических преобразований в Российской Федерации заслуживает всемерной поддержки. Можно по-разному оценивать те или иные события прошлого, но бесспорно одно — сама история неразрывно связала судьбы наших народов. Сегодня украинцы активно участвуют в жизни российского общества. У нас общая заинтересованность в благополучии всех народов России, общая уверенность в том, что на пути реформ мы добьемся ощутимого прогресса.

Государственная политика Российской Федерации направлена на сохранение и приумножение ценностей всех национальных общностей, развитие их языков, культуры, традиций. В ходе конституционной реформы, несомненно, будут найдены наиболее эффективные формы устройства национальной жизни каждого народа Российской Федерации, удовлетворения их национально-культурных потребностей.

Полагаю, что украинцы внесут достойный вклад в укрепление традиционной дружбы и всесторонних связей между Российской Федерацией и Украиной как равноправных суверенных государств, в развитие взаимопонимания между народами мира. Отрадно, что в работе Конгресса участвует авторитетная украинская делегация.

Желаю участникам Конгресса успешной работы. Уверен, что ваши решения послужат делу возрождения народов России, упорочению национального мира и добрососедских отношений между нашими народами, между Российской Федерацией и Украиной.

*Президент Российской Федерации
Б.Ельцин*

23 октября 1993 года

Конгрес ухвалив постанову, в якій були накреслені програмні тези «Об'єднання українців Росії»: забезпечення національних і духовних потреб української громади в РФ, відродження і збереження її національної ідентичності, плекання і передача нащадкам мови, культури, традицій українського народу, розбудова новоствореної організації, збереження та пошуки пам'яток духовної і матеріальної української культури на території Росії, допомога заробітчанах тощо.

На Конгресі була створена Рада «Об'єднання українців Росії» (ОУР), при Раді - комітет з виборів. Головою комітету обрано Євгена Поперенка, заступником - Валерія Семененка. Постановою Ради «Об'єднання українців Росії» від 23 жовтня 1993 року головою Всеросійської організації «Об'єднання українців Росії» було обрано Олександра Руденка-Десняка, першим заступником – Павла Поповича.

17.06.1996 р. у Російській Федерації приймається закон «Про національно-культурну автономію». До речі, цей закон був першим законом в історії Росії, який регулював національні питання. 27 березня 1998 року створюється Федеральна національно-культурна автономія «Українці Росії», співзасновниками якої стали делегати чотирьох регіональних національно-культурних автономій: Регіональної української національно-культурної автономії Пензенської області, Національно-культурної автономії українців Камчатки, Регіональної української Національно-культурної автономії Ханті-Мансійського автономного округу, національно-культурної автономії українців Республіки Карелія. Федеральна національно-культурна автономія «Українці Росії» була зареєстрована Міністерством юстиції Російської Федерації 15.05.1998 за обліковим № 3517. Відомості про Автономію внесено в Єдиний державний реєстр юридичних осіб 18.02.2003 за ОГРН 1037700225738. Повноваження голови отримав Олександр Руденко-Десняк.

У 1997 році відбувся II Конгрес «Об'єднання українців Росії». У квітні 2002 року – III Конгрес, на який зібрались делегати від регіональних українських громадських організацій (а їх близько 50), численні гості – заступник голови уряду Росії Валентина Матвієнко, віце-прем'єр-міністр України Володимир Семиноженко, міністр Російської Федерації Валентин Зорін, голова Державного Комітету України у справах національностей та міграції Григорій Серєда, Президент Світового Конгресу Українців Аскольд Лозинський, голова Української Всесвітньої Координаційної Ради Михайло Горинь, голова Товариства «Україна-Світ» Іван Драч, заступник голови Об'єднання українців Польщі Генріх Колодій, голова Громадської Ради українсько-російського співробітництва, заступник голови Комітету Державної Думи РФ у справах СНД

В'ячеслав Ігрунов, представники державних установ та громадських організацій України і Росії.

Зі звітною доповіддю виступив голова «Об'єднання українців Росії» О. Руденко-Десняк. Він відзначив певні позитивні тенденції у розвитку російського українства, вказав на багато наявних проблем. Запропонував програмний підхід у вирішенні нагальних проблем, зокрема розроблення Програми національно-культурного розвитку російського українства до 2005 року. Ідея Програми стала основною у загальній резолюції Конгресу, до якої було внесено конкретні пропозиції. Відбулися вибори керівних органів української діаспори в Росії. Головою «Об'єднання українців Росії» та Федеральної національно-культурної автономії «Українці Росії» знову обраний О. Руденко-Десняк. [2]

9-10 квітня 2005 року в Москві відбулись чергові IV Конгрес «Об'єднання українців Росії» та III з'їзд Федеральної національно-культурної автономії «Українці Росії» – головні форуми обох існуючих федеральних українських громадських організацій Російської Федерації. У форумах брали участь делегати від 80 українських організацій з 46 регіонів Росії, депутати Державної Думи та члени Ради Федерації Федеральних Зборів Російської Федерації, працівники апарату Уряду, міністерств та відомств Росії, представники громадських організацій, численні гості з України, українські дипломати, Генеральні консули України у Санкт-Петербурзі, Тюмені, Ростові-на-Дону та Владивостоці.

Привітання Конгресу та З'їзду надіслали Голова Верховної Ради України Володимир Литвин, міністр регіонального розвитку Російської Федерації Володимир Яковлев, міністр закордонних справ України Борис Тарасюк, голова комітету Державної Думи Росії у справах національностей Євген Трофімов, президент Світового Конгресу Українців Аскольд Лозинський та генеральний секретар СКУ Віктор Педенко, голова Організації Українських Націоналістів і правління Фондації ім. О. Ольжича Микола Плав'юк. З доповіддю-звітом Ради ОУР, Ради ФНКА «Українці Росії» та програмою діяльності організацій на наступний період виступив голова федеральних українських організацій Росії Олександр Руденко-Десняк. У доповіді було відзначено, що за час від минулого Конгресу значно зросла кількість національно-культурних автономій та товариств українців, що найбільші здобутки українських організацій досягнуті у царині культурно-просвітницької та мистецької діяльності, спрямованої на пропагування і розвиток української культури в Росії. Певні зрушення є в інформаційному забезпеченні діяльності українських організацій – побачили світ два номери часопису «Український огляд». У мережі Інтернет створено офіційний сайт ОУР та ФНКА «Кобза – українці Росії», портал української діаспори, ряд сайтів регіональних організацій.

Порушувались питання стосовно проблем української національної освіти у Російській Федерації, оскільки до цього часу не було сформовано систему української освіти, не діяла жодна українська школа та дошкільний дитячий заклад. Цьому завадили об'єктивні і суб'єктивні причини: наслідки довготривалої русифікації та асиміляції українців, непросте соціально-економічне становище в Україні і пов'язана з цим масова міграція українців на заробітки, у тому числі в Росію, слабкість українського інформаційного простору. Державні органи Російської Федерації при вирішенні проблем національної освіти, за поодинокими випадками, обмежуються декларативними заявами. Пасивними є і значна частина самих українських організацій.

На з'їзді було обрано новий склад Рад «Об'єднання українців Росії» і Федеральної національно-культурної автономії «Українці Росії» та ревізійних комісій.

Співголовами федеральних українських організацій Росії було обрано Василя Бабенка (Республіка Башкортостан) та Валерія Семененка (Москва), заступниками – Юрія Кононенка (Москва) та Стефана Паняка (Екатеринбург). Вперше на з'їзді була утворена Координаційна Рада, головою якої було обрано російського сенатора Василя Думу (Москва).

21 листопада 2010 року Верховний суд Російської Федерації приймає рішення про ліквідацію Федерально-національної культурної автономії «Українці Росії».

Діяльність Всеросійської громадської організації «Об'єднання українців Росії» спершу була призупинена терміном на один рік від січня 2011 року, але за рішенням Верховного суду Росії у травні 2012 року ВГО «Об'єднання українців Росії» далі (ОУР) було також ліквідовано. Причинами закриття обох всеросійських організацій були, як об'єктивні так і суб'єктивні причини. Дослідники цього питання колись зроблять свій висновок.

У жовтні 2018 року виповнилося б 25 років створення Всеросійської громадської організації «Об'єднання українців Росії», але на жаль....

Зауважимо, що в момент призупинення діяльності Всеросійської громадської організації «Об'єднання українців Росії», українці продовжували боротись за її існування.

19 травня 2011 року в Москві відбувся позачерговий з'їзд російських українців. Він проводився з метою вирішення проблемних питань, на які було вказано Міністерством юстиції РФ, а також з надією на відновлення роботи ОУР. З'їзд ліквідував інститут співголів ОУР. Головою організації було обрано академіка академії РАПН, доктора медичних наук, небожа Олександра Довженка Тараса Дудка. Разом зі своєю командою, відвідуючи засідання судів, він намагався домогтися дозволу на подальше існування цієї структури, проте все було марно.

Далі боротьба за створення всеросійської громадської організації не закінчилась.

Як бачимо, більшість громадських організацій українців Росії входило у дві федеральні структури – Всеросійську громадську організацію «Об'єднання українців Росії» і Федеральну національно-культурну автономію «Українці Росії». Незважаючи на їх ліквідацію, спостерігається тенденція до збільшення їх кількості з різним юридичним статусом. Свою діяльність українці проводять у рамках російського законодавства і своїх Статутів. Станом на 2009 рік, за статистичними дослідженнями, у РФ діяло 90 українських громад – це і місцеві, і регіональні національно-культурні автономії, і громадські організації, і відділення Всеросійської громадської організації «Об'єднання українців Росії» [4]. Станом на 2013 рік їх налічувалось понад 145. На базі цих громадських організацій починають створюватись молодіжні об'єднання, [5] що говорить про небайдужість нашої молоді до подальшого розвитку громадського руху українців на теренах Росії.

Майже в кожній українській громаді Росії створені художні колективи, дитячі вокальні ансамблі, музично-літературні салони, гуртки вишивання, розпису по дереву, фольклорно-етнографічні, народно-хореографічні, фольклорні ансамблі.

У своїй громадській діяльності українців використовують різні форми роботи, з - поміж інших - це міжнародні науково-практичні конференції, фестивалі, презентації, круглі столи, зустрічі тощо.

Позачерговий установчий з'їзд українських товариств (травень 2012 року) створив нову Всеросійську громадську організацію – Український Конгрес Росії, головою якого було обрано Любов Дяченко. Юридичного статусу організація не набула, Міністерство юстиції РФ відмовило у реєстрації, але фактично українці далі продовжують працювати в цьому напрямку.

На сьогоднішній день українська діаспора в Росії є однією з найчисельніших у світі. В діаспорі є немало національно свідомих українців, які зберігають свою національну ідентичність.

Українці Росії, за роки незалежності України, створили десятки національно-культурних осередків, які і зараз працюють на певний образ України, заявляючи про себе.

Досліджуючи статистичні дані, бачимо, що з 2014 року на сьогоднішній день кількість громадських організацій українців на території РФ стала у два рази менша. Причина відома. Агресивні дії Росії проти України негативно відбилися на існуванні та діяльності українських громадських організацій.

У 2016 році знову створено всеросійську українську організацію Український конгрес Росії, яку очолив Сергій Винник, але декілька спроб зареєструвати в органах юстиції РФ не увінчались успіхом.

І хоча офіційно зареєструвати всеросійський український осередок українцям у Росії поки, що не вдається, з відомих причин, фактично деякі громади працюють на Українську справу, і більше того, створюють свої нові організації.

**Людмила МЕЛЬНИК, кандидат історичних наук, голова
Спілки українок Москви**

Література:

1. («Мы граждане России» – М. Славянский диалог, 1994 – С.110, - с. 5-6)
2. (www.infoukes.com/newpathway/Page1219h)
3. Жигло М. «Тарас на Неві – навічно» / «Український огляд» незалежне видання українців Росії – М. лютий 2001, № 6 – с 46).
4. Мельник Л. Українські організації Росії/Довідкове видання. М.- 2009 – 86 с.
5. Мельник Л. Українські організації Росії/Довідкове видання. М. - 2009 – 86 с.
6. Российская газета» - Федеральный выпуск № 5660 (284) 22.12.2011